

YANGI O'ZBEKISTONDA MANAVIY-MAFKURAVIY ISLOHOTLAR
TRANSFORMASIYASINING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI**Shoxida Nusratilloevna Miraxmedova***Gumanitar fanlar fakulteti**"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedraasi o'qituvchisi**Chirchiq davlat pedagogika universiteti*

Annotatsiya: Maqolada globallashuv va boshqa omillar tufayli jamiyat hayotida mafkuraviy, ma'naviy va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradigan tahdidlarga qarshi kurashishda davlatning roli haqida so'z boradi. Jahon olimlari va o'zbek olimlarining tahdidlarga nisbatan davlatning roli haqidagi fikrlari tahlil qilindi. Maqolada zamonaviy davrda jamiyatning axloqiy, mafkuraviy va iqtisodiy muammolari oldida davlatning roli to'g'risida xulosa berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy muammolar, mafkura, millatchilik, paroxializm, korruptsiya, missionerlik, terrorizm, diniy aqidaparastlik, "kauchuk effekti", "barqaror rivojlanish", davlat, iqtisodiy o'sish, SSSR, giyohvandlik, islohotlar.

Kirish

Global va ijtimoiy muammolar davlatning roli va uning xalqaro hamjamiyatdagi o'rnini mustahkamlash uchun yangi bosqichni tayyorlamoqda. Qayd etilgan omillar tufayli davlat tsivilizatsiyaning murakkab sub'ektlaridan biriga aylangani va uni saqlash va rivojlantirish uchun asosiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olgani kuzatilmoqda. So'nggi yillarda o'zbek xalqi mafkurasiga tahdid sifatida amaliy ahamiyat kasb etayotgan muammolar: millatchilik, mahalliychilik, korruptsiya, missionerlik, terrorizm, diniy aqidaparastlik, aqidaparastlik va boshqalar. jamiyatimiz tsivilizatsiyasining rivojlanishi va mavjudligiga jiddiy tahdid sifatida tasdiqlangan. Bu shuni ko'rsatdiki, davlat ma'lum ma'noda rivojlanishning keyingi bosqichlari uchun o'ziga xos "kauchuk effekt" ga aylanishi, rivojlanishning boshi berk ko'chaga kirishiga yo'l qo'ymaslik kerak.

Ma'lumki, davlat vayronkor utilitar-resurs yondashuvidan maqsadli biosfera-ekologik yondashuvga jamiyatning ma'naviy dunyosiga o'tishda hal qiluvchi rol o'ynashi kerak. Xalqaro hujjatlarda tsivilizatsiyani rivojlantirishning ushbu yangi strategiyasi "sustainable development"⁴² nomi bilan kiritilgan. Ushbu kontseptsiya inson taraqqiyotining zamonaviy paradigmasining mohiyatini, inson va jamiyat, inson va davlat o'rtasidagi munosabatlarni aks ettirishga qaratilgan.

⁴² Обращение участникам всемирной встречи генерального секретаря ООН Кофи Аннана 2 сентября 2002. https://www.bmt.org/ru/sg/annan_statements2005.shtml

Advokat va siyosatshunos N. V. Brutosovaning ushbu kontseptsiya haqidagi fikriga ko'ra, " faqat umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan rivojlanish barqaror bo'lishi mumkin, bunda asosiy narsa inson sifatida har tomonlama rivojlangan shaxs davlat bilan birlik va hamjihatlikda mavjud bo'lib, uning ajralmas qismi hisoblanadi"⁴³.

20-asrning ikkinchi yarmida G'arb tafakkurining davlatning yordamchi qismi sifatida qarashlari ko'plab tadqiqotchilar, ayniqsa amerikaliklar tomonidan davlat tushunchasining keskin torayishiga olib keldi. Ko'rinishning juda pragmatik versiyasida davlat ko'pincha faqat bitta funktsiya - boshqaruvning ma'muriy funktsiyasi bilan ajralib turadi⁴⁴. Misol uchun, 1989 yilda P. To'rt marta nashr etilgan Volfning mashhur falsafa bo'yicha Amerika darsligi davlatni quyidagicha ta'riflaydi: "davlat-bu ijtimoiy jarayonlarni boshqaradigan, ma'lum ijtimoiy hududlar va ma'lum chegaralar uchun qoidalarni qonun chiqaradigan, ishlab chiqadigan va boshqaradigan odamlar guruhi"⁴⁵.

Zamonaviy G'arbiy Evropa tadqiqotchilari (Shvetsiya, Daniya, Frantsiya, Italiya, Gollandiya, Belgiya) - an'anaviy kuchli sotsial-demokratik an'analarga ega bo'lgan mamlakatlarning ilmiy izlanishlari xulosalariga ko'ra, davlat faol ma'naviy va mafkuraviy hisoblanadi. iqtisodiyotning ijtimoiy tashkilotchisi, homiysi va regulyatori. BMT ekspertlari odamlarning hayot darajasi va sifati davlatning yalpi daromadiga emas, balki aholining aksariyat qismi manfaati uchun milliy boylikni taqsimlash usullariga bog'liq degan aniq xulosaga kelishdi⁴⁶. Har qanday mas'ul hukumat bunday xulosalarni e'tiborsiz qoldirolmaydi.

Zamonaviy tadqiqotlar 19-asr oxirida nemis iqtisodchisi Adolf Vagner tomonidan ishlab chiqilgan "Vagner qonuni" ni tasdiqlaydi, bu kapitalizmning yuksalishi, sanoat rivojlanishi va davlatning jamiyatdagi roli o'rtasidagi mustahkam bog'liqlikni ko'rsatdi. Davlat aralashuvi darajasi va shakllaridagi ba'zi farqlarga qaramay, bunday aralashuvning zarurligi, ahamiyati va maqsadga muvofiqligi hech qanday muhokamada inkor etilmadi. Aksincha, davlatning tobora ortib borayotgan roli dunyodagi barcha etakchi siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning tarixiy tendentsiyasiga mos keladi.

Hozirgi vaqtda biz bemalol aytishimiz mumkinki, Evropada va dunyoning boshqa rivojlangan mamlakatlarida buzg'unchi mafkuralarni engib o'tishning muhim sharti bu davlatning obro'sini oshirishdir. Chunki, evropalik tadqiqotchilarning so'nggi tadqiqotlari natijalariga ko'ra, davlat umumiy ijtimoiy

⁴³ Бутусова Н. В. Государственная идеология России: понятие, содержание, проблемы формирования и правового закрепления //Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право. - 2006. -№. 1. - С. 4-19.

⁴⁴ Спиридонова В. И. Бюрократия и реформа (анализ концепции М. Крозье). - 1997. - С. 76-80

⁴⁵ Затонский В. А., Петров М. П. Сильное государство: ключевые вопросы теории и модернизационной политики //Ленинградский юридический журнал. - 2005. - №. 3. - С. 192-206.

⁴⁶ Шимова О. С. Вопросы методологии измерения устойчивого социально-экономического развития. -2009.

hayotni mustahkamlaydi va saqlaydi, degan qarash davlatning rolisiz jamiyat parchalanib ketishini ko'rish mumkin. N. Verdyayev ta'kidlaganidek, er yuzida jannat yaratish uchun davlat mavjud emas, jamiyat hayotining do'zaxga aylanishiga yo'l qo'ymaslik kerak.

Daron Akemoglu va Jeyms A. Robbinsonning qarashlariga ko'ra, davlatlar rivojlanishning ikkita omiliga ega: ular ta'lim va texnologiyalarga yo'l ochadigan inklyuziv iqtisodiy institutlarni tashkil etish va rivojlantirish va ularning erkin ishlashini ta'minlash qobiliyatidan foydalanishlari kerak. Davlat tomonidan qazib olish iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlash (Shimoliy Koreya, lotin Amerikasi mamlakatlari), ushbu mamlakatlarning ota-onalarini farzandlarini o'qishga, ularni moliyalashtirishga, ota-onalar va ularning farzandlarining orzularini ro'yobga chiqaradigan ta'lim muassasalarini rag'batlantirmaydigan hukumatning iqtisodiy institutlari va ta'lim muassasalarini qurish⁴⁷.

Jahon banki Prezidenti D. Vulfsson quyidagi fikrni bildirdi: "odamlar va jamiyat farovonligini oshirish uchun davlatning salohiyatini oshirish kerak, bu jamoaviy faoliyatni samarali o'tkazish va rag'batlantirish qobiliyati sifatida belgilanadi. Qayd etilishicha, Sharqiy Osiyodagi iqtisodiy o'sishning "mo" jizasi " misollari davlatning rivojlanishni rag'batlantirish va yordamchi rol o'ynashi zarurligidan dalolat beradi."

Tahlillardan ko'rinib turibdiki, dunyoning rivojlangan mamlakatlari jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy hayotida davlatning rolini minimallashtirish bo'yicha dasturlarni muvaffaqiyatli amalga oshirmoqdalar. Shu tarzda institutlar, Davlat nodavlat notijorat tashkilotlari, ijtimoiy qatlamlar, siyosiy elita o'rtasida manfaatlar to'qnashuvi yoki turli darajadagi protsessual va og'zaki to'qnashuvlar kuzatildi. Biroq, yopiq va agressiv siyosat olib borilgan totalitar tuzumga asoslangan davlat tuzilmasidan ajralib chiqqan O'zbekistonda mafkuraviy tahdidlar nuqtai nazarini erkinlashtirishda davlatning roli qanday va uning faoliyati mafkuraviy jabhalarda qay darajada kuzatilmoqda?

O'zbekistonning yaqin tarixi sovet boshqaruv apparatining markazlashgan davlatchiligi bilan bog'liq. Davlatning iqtisodiy hayotidan tashqari, uning ma'naviy-ma'rifiy va mafkuraviy siyosati juda markazlashgan bo'lib, tashabbus va islohotlarning bir necha darajali tsenzurasida natijasida yuqori dispatizm bir necha yillar davomida o'zbek jamiyati va siyosiy elitasi kayfiyatida qoldi. Yuqorida aytib o'tilgan totalitar boshqaruv belgilari natijasida paydo bo'lgan millatning ijtimoiy-siyosiy dunyoqarashining psixologik belgilari: qo'rquv, siyosiy befarqlik, tashabbusning etishmasligi, befarqlik, davlat va jamiyat taqdiriga qo'shilish tuyg'usining past darajasi va boshqalar.

⁴⁷ Robinson J. A., Acemoglu D. Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty. - London: Profile, 2012. - p. 120-123.

Ga binoan Ch. Aytmatov, sovet Ittifoqi globallashuv chaqirig'iga munosib javob bera olmadi. Birinchidan, bu mafkuraning etishmasligi tufayli odamlarni quolsiz qoldirdi, ikkinchidan, ularni kompassiz, ya'ni zamonaviy ma'naviy muammolar oldida xudosiz qoldirdi. Bunday vaziyatda to'satdan o'z taqdiriga ega bo'lish imkoniyatiga ega bo'lgan turli diasporalarga ega bo'lgan ko'plab odamlar chet el mafkuralaridan immunitetga ega bo'lishlari shart emas. Shuning uchun biz jamiyatni boshqarish, odamlarni axborot hujumlaridan himoya qilishda axborot madaniyatini shakllantirish, davlat tomonidan ijtimoiy muammolarga qarshi kurashda tashabbus va asosiy yukni eng to'g'ri yo'l deb bilamiz.

Davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari va uning hayotiyeligini ta'minlash vositasi⁴⁸. Prezidentning o'zbek mafkurasiga tanish bo'lgan ayrim ramzlarga qarshi keskin kurash usulini tanlashi davlatning avtoritar yoki totalitar ramzlarga qaytishi emas, balki bu illatlar xalqimizning dunyoqarashi, kundalik hayotiga aylangani, amalga oshirishda ana shu salbiy mentalitetning belgilari davlat siyosati. Prezident tomonidan to'plangan muammolarning keskinligi hatto mahalliy ma'muriyat vakillarini mahallalarga borib, u erda yashash orqali hal qilish mumkinligini tan olish darajasiga yetdi.

Shavkat Mirziyoyev korrupsiya yovuzligiga qarshi butun jamiyatda nafrat uyg'otish, unga moyil rahbarlarga xiyonat darajasida munosabatda bo'lish, barcha davlat organlari tarkibida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'limini tashkil etish kabi qat'iy talablarni ilgari surdi. Prezidentimiz rahnamoligida jamiyatimizda o'rnashib olgan tahdidlarga qarshi kurash doirasida 4 yil 2016 noyabrdagi "korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonun, 16 yil 27 maydagi 2019 yil 17 maydagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident Farmoni, 2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha davlat dasturi, 6 yil 2021 iyul "korrupsiyaga qarshi nol tolerantlik muhitini yaratish, davlat va jamiyat boshqaruvidagi korrupsion omillarni keskin kamaytirish va bunda jamoatchilik ishtirokini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Prezident Farmoni, ⁴⁹ yanvar , 2022 yil "korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligini baholash tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" ⁵⁰Prezident qarori va boshqa qonunlar qabul qilindi.

Jamiyatimiz uchun islohotlar qanchalik zarur bo'lganini jamiyatimizdagi avj olishlar misolida bir necha bor ko'rishimiz mumkin. 1990-yilda Parkentdagi etnik to'qnashuvlar, 1991-yilda Namangan, 2005-yilda Andijon, 2022-yilda Qoraqalpog'istondagi voqealar, yoshlarning turli terrorchilik tashkilotlariga a'zoligi

⁴⁸ Shavkat Mirziyoyev: Erkin va Farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq. -T.: O'zbekiston, 2017. - B. 44.

⁴⁹ <https://www.gazeta.uz/oz/2021/02/26/president/>

⁵⁰ <https://lex.uz/docs/-3088008>

oshgani, O'zbekistonda narkotrafik oqimi, odam savdosi, korrupsiya illatlari jamoatchilikning aholiga ishonchini zaiflashtirayotgani bunga misol bo'la oladi. davlat va kelajak. Yuqorida qayd etilgan o'zbek jamiyatida bir necha bor sodir bo'lgan voqealarni tahlil qilar ekanmiz, xalq harakati mamlakat tashqarisidan nazorat qilingani haqidagi bayonotlarni topamiz.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, biz davlat uchun tarqoq jamiyatlarda so'z erkinligi, ma'lumot olish, tarqatish va tahlil qilish jarayonlarida asosiy tashabbuskor, tartibga soluvchi va nazoratchi rolini saqlab qolish muhim deb hisoblaymiz. Ayniqsa, bu ehtiyoj Sovet Ittifoqi tarkibiga kirgan mamlakatlarda yuqori keskinlikni saqlab qoldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirahmedova, S. N. (2021). Is'xoqxon Ibrat asarlarida ma'naviy-axloqiy qarashlarning o'ziga xos xususiyatlari. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 770-778.
2. Nusratilloevna, M. S. (2023). Ma'naviy makonning falsafiy muammolari. *So 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi*, 6(7), 128-130.
3. Mirahmedova, Shohida (2023). Ma'naviy makonning falsafiy muammolari. *SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 6(7), 135-137.
4. Mirahmedova, S. (2023). Ma'naviy makonga oid yondashuvlar. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).
5. Nadim, H. (2021). Afg'oniston o'zbeklari to'y-marosim etnografizmlarining forsiy lug'atlardagi ko'rinishlari. *NamDU ilmiy axborotnomasi*.
6. Pazilova, M. E. (2004). *Pedagogical bases of formation of student's spirituality by means of hadiths*. pfn dissertation.
7. Ermekbaevna, P. M. (2021). Development of intellectual activity of students through the heritage of our ancestors. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(8).
8. Pazilova, M. (2022). Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш-давр талаби. *Science and innovation*, 1(B8), 1288-1294.
9. Pazilova, M. E. (2017). Didactic Opportunities in Pedagogical Cooperation. *Eastern European Scientific Journal*, (5), 54-58.
10. Kadyrova, O. K. (2020). Professional pedagogical activity its types and structure. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, 1(12), 93-96.

11. Kadyrova, O. K. (2021). Foundations of artistic synthesis in the literatures of the west and the east at the present stage. *Innovative engineering and management research*, 10(01), 227-232.
12. Kadirova, O. K. (2021). Comparative typological analysis of Russian-Uzbek literary relations in their historical development. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(12).
13. Kadirova, O. K.; Kadirova, Z. Z. (2023). O'zbek terminologiyasi. *Darslik*, 1(1), 155.
14. Кадирова, О. Х., & Кадирова, З. З. (2022). Ўзбек терминологияси. *Журнал филологических исследований*, 1(2), 156-160.
15. Quvondiqov, S. S. (2022). Dynamic situation as a meta way of perception and understanding of competitive activity in martial arts.
16. Кувондиқов, С. С. (2023). Structure and long-term dynamics of competitive activity of highly qualified basketball players. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 6(3).
17. Sidikovich, K. S. (2023). Analysis of national and foreign experiments on the diagnosis of processes for the development of a sense of patriotism. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 16, 243-248.
18. Kuvondikov, S. S. (2023). Model for the development of a sense of patriotism in future educators. *Confrencea*, 6(6), 289-292.
19. Sidikovich, K. S. (2023). Integrative-Pedagogical Features of The Development of A Sense of Patriotism in Future Educators. *European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices*, 1(2), 259-264.
20. Sidikovich, K. S. (2023). Theoretical bases of developing a sense of patriotism in future teachers based on the competence approach. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 15, 363-366.
21. Кувондиқов, С. (2022). Связь эмоций с психическим состоянием борцов высокой квалификации. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 5(7).
22. Quvondiqov, S. S. (2023). Vatanparvarlik tarbiyasiga kompetensiyaviy yondashuvni tadbiq etish ijtimoiy zarurat sifatida. *Pedagogika*, 1(3), 33-37.
23. Quvondiqov, S. S. (2023). Vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish jara yonlarini tashxis etishga doir milliy v a xo'rlu t ajribalar t anlili. *TDPU Ilmiy axborotlari*, 1(3), 248-254.
24. Mirahmedova, S. (2023). Harakatlar strategiyasi-O'zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqich asosi hamda jamiyatdagi o'zgarishlar. *PEDAGOG*, 6(5), 42-54.

25. Mirahmedova, S. (2023). Mafkuraviy makon tushunchasining mazmun-mohiyati. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 180-182.
26. Mirahmedova, S. (2023). Ma'naviy makon: imkoniyat va istiqbollar. *RESEARCH AND EDUCATION*, 2(5), 93-95.
27. Nusratilloevna, M. S. (2023). Spiritual Space: Opportunities and Prospects. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(9), 230-234.